

skokih v interpretacijski prijem pointilizma in stavljajo zato interpreta pred zelo težko nalogo. Vprašanje je namreč, kam se bo razvijal glasbeni jezik in z njim tudi naše občutje in sprejemanje glasbenih umetnin. Čistost in izvornost domislic ima trenutno prednost pred previdnimi posnemanji že malce mrtve tradicije, ki je pomenila le most v novo zvočno odkritje našega časa. Veliki sintetiki takšno trditev sicer zanikajo, a v svojih delih le vedno obdrže svojo značilno osebnost. V območju dodekafonije pa se je to doslej posrečilo le redkim — celo Stravinski je kot dodekafonist zašel v zadnjih delih v povsem brezoseben slog.

Srebotnjak opravlja s svojimi deli prav gotovo pionirsko delo in maši vrzeli, ki so nastale v naši glasbeni tvornosti, ker se je pretirano oklepala tradicije. Vprašanje je le, koliko takšen način komponiranja pristaja našemu glasbenemu izrazu. Pri tem se vedno spominjam besed mojstra Aloisa Habe, ki je dejal, naj se Slovani izogibljemo dodekafonije, ki izraža nemškega duha.

Ivo Petrić

LIKOVNA UMETNOST

ARHAIČNI PATOS SODOBNOSTI

Kvalitetni vzpon Pregljeve umetnosti se prične z ilustracijami za Homerjevo *Iliado* in *Odisejo*. Te ilustracije so tudi odličen uvod v razumevanje in vrednotenje njegovega slikarskega in grafičnega opusa. Intelektualni napor in študij sta rodila presenetljive rezultate. Sinteza form arhaične antike in sodobnega likovnega izraza (Picasso, Moore, Tamayo) pa ni samo plod miselnega napora. Pravzaprav je ta drugoten. V umetnosti, ki združuje formo in vsebino v nedeljivo celoto, zaman iščemo eklektičnih vplivov in formalističnih rešitev. Elementarna strast in čustvena angažiranost dajeta podobam Marija Preglja nedvomno umetniško dimenzijo in pečat samostojne osebnosti.

Svet Pregljeve umetnosti je svet boja, paradoksov in nesmiselnosti uničevanja. Vendar ne samo to — v njegovi umetnosti zveni tudi lirična struna in celo vedro veselje, pa spet globoka vera, ki jo izražajo trdne monolitne kompozicije moderno pojmovanih figur in vedut. Wagnerjanski somrak gigantskih vrenj, ki burkajo notranji svet Pregljeve umetnosti, je odet v naravnost kiparsko, tektonično grajene forme. Celo barva ni sredstvo za oživiljanje površin, temveč je trdna snov, iz katere umetnik dolbe, kleše in gradi.

Forma in vsebina sta v ustvarjalnem ravnotežju. S pronicanjem v bistvo umetniškega problema se rahlja tudi površinska navezanost na predmet. Približevanje likovni abstrakciji pa je le navidezno. Saj umetnik svojih vizij ne gradi z vedno enakimi sredstvi. Človeška figura in njena upodobitev imata drugačne zakonitosti kot upodobitev vedute, amfiteatra. Delo človeških rok in pogled na naravo sicer izražata človeški kanon, vendar v abstraktni shemi. Skozi to shemo pa umetnik išče izvir — človeka —, iz abstraktne podobe lušči realno doživetje. Doživetja pa ne moremo pričarati s skromnimi sredstvi akademskega verzima.

(Razstava akad. slikarja Marija Preglja v Moderni galeriji.)

Vendar Pregelj tudi v skrajni konsekvenci predmeta ne zanika. Da pa mu novo dimenzijo in nov izpovedni značaj. Zato je v zadnjem času posegel tudi po drugih formalnih prijemih, zlasti po pridobitvah neodadaizma (Burri). Vendar je forma vedno podrejena ideji. Prelepljeno platno, kosci lesa, mozaični kamenčki in debeli sloji ometa so dodatki, ki jih je Pregljev razvoj naravnost zahteval — saj tako tudi strukturalno izražajo kiparski način njegovega komponiranja. Kljub temu pa se nam dozdeva, da je to le prehodna faza — začasni vrh, ki ga bo umetnik spet presegel.

Temne, modro uglašene barve *Sedmine* (1957) je zamenjala bolj sproščena paleta. Zdi se nam, kot bi umetnik hotel preseliti dogajanje iz somraka naravnost pod žareče sonce. V tem pa je hkrati tudi kažipot razvoja, ki gre na videz v dve smeri. Po eni strani vodi v eksperiment (nekatera platna iz leta 1962 in 1963), po drugi strani pa k poglobitvi vsebine. Vizija prizadetega, angažiranega umetnika nas svari in opominja. Osnovni motiv, jedro in cilj Pregljevega slikarstva in grafike je človek. Človek kot bitje z elementarnimi nagoni in reakcijami, s čustvi, ki jih izraža pretresljiv krik deformirane človečnosti in strah pred atomskim uničenjem.

Elementarna groza, fiziološka bolečina, boj s smrtjo, živalske reakcije trzajočega telesa in tragična pot slepih oči proti viru svetlobe, nad vsem pa grozljivo tiktakanje razpadajoče ure in neme prošnje strtih velikanov — to je vrh vsebinskega naturalizma in prečiščene ideje. Monumentalne podobe žena in pretresljive sence arhaičnih junakov nam dopovedujejo resnico, ki bi morala živeti v nas samih. Pregljeve podobe ne žive svojega lastnega zaprtega življenja, temveč komunicirajo z nami, pritegnejo nas v svoj krog. Po dialogu z njimi je naše srce polno, bogatejši smo in pretreseni.

Ivan Sedej

POLJSKI GRAFIK STEFAN SUBERLAK

Površni opazovalci so Suberlakovo umetnost* ocenili kot surrealistično — ta formalna oznaka pa je vse prej kot točna. V teh stvaritvah zastoj iščemo simbolov podzavesti, strahov in grozljivih vizij iz repertoarja nadrealistov. Zaključeni grafični opus priča o samonikli in izvirni umetniški osebnosti. To je moderni realizem — sinteza formalnega in vsebinskega izraza — z grafičnimi sredstvi podana poezija. Za razumevanje Suberlakovih listov ni treba zamotanega aparata psihoanalize — kar umetnik zahteva od nas, je samo — dojemljivo srce.

Zdrav humor in življenjski optimizem nas pritegneta in v hipu osvojita. Bogata zemlja, žitno klasje, tršati kmetje in kmetice, hudomušni portret vaškega župana, rojstvo, tihi svet kmečkega para, ki gleda mestno življenje skozi tančico žitnega klasja — to je svet Suberlakovih grafik. Umetnik živi v svojem svetu, med pticami in poljskim cvetjem, venec žitnih klasov je kot nepremagljiv zid, ki ga skriva pred grozljivim tempom mesta. V izpovedi v svoje ljubljeno okolje zaverovanega umetnika pa ne čutimo strahu in nostalgije. Res da je njegov svet obkrožen s simboli groze in nasilja, z dolgočasnimi zidovi in ljudmi z ugaslim pogledom — pa vendar iz vsake grafike

* Razstava grafik Stefana Suberlaka v ljubljanski Mali galeriji.